

RECENZIA / REVIEW

Why do people believe nonsense?

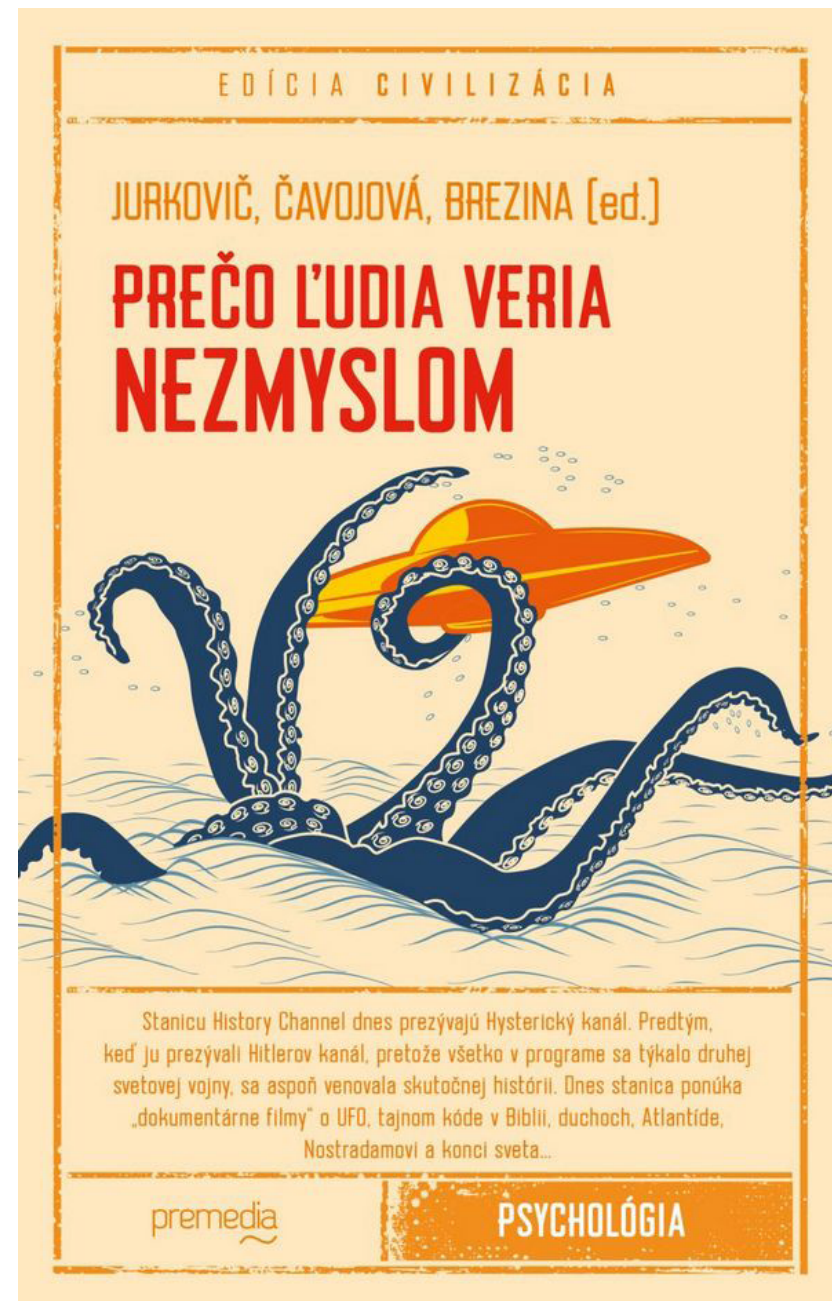
Prečo ľudia veria nezmyslom

Jurkovič, M., Čavojová, V. & Brezina, I. (Eds.). (2019).
Prečo ľudia veria nezmyslom. 1. vyd. Bratislava: Premedia, 307 s.
ISBN 978-80-8159-757-2

Keď koncom roka 2019 vyšla nadčasová kolektívna monografia s názvom *Prečo ľudia veria nezmyslom*, ani autori ešte nemohli tušiť, akú váhu nadobudnú ich myšlienky a úvahy podložené množstvom relevantných výskumov, v nasledujúcich dvoch rokoch. V tomto čase sme ešte žili v dobe „predcovidovej“, nesužovala nás pandémia a všetko čo s ňou súvisí. A nadčasovosť tejto monografie spočíva práve v tom, že to, na čo upozorňuje pri spracovaní viacerých tém (ako napr. dezinformácie, propaganda, fake news, konšpiračné teórie, hoaxy a iné), začala

naberáť na vážnosti a gradovať v posledných dvoch rokoch pomerne razantným spôsobom.

Kolektívna monografia *Prečo ľudia veria nezmyslom* je 307-stranové dielo kolektívu 12 odborníkov (prevažne zo SAV), ktorí si rozdelili spracovanie jednotlivých častí. Každá publikovaná kapitola je navyše súčasťou riešenia rôznych výskumných úloh v rámci rozličných vedecko-výskumných projektov, ktoré sa (či už primárne alebo parciálne) venujú nosnej problematike. Trojica editorov (Marek Jurkovič, Vladimíra Čavojová a Ivan Brezina)

titulka knihy *Prečo ľudia veria nezmyslom*

sa rozhodla koncipovať celú monografiu do 12 samostatných kapitol, ktoré aj napriek tomu, že majú odlišných autorov, dokázali veľmi citlivo zjednotiť pútavosť, zrozumiteľnosť, vecnosť a odbornosť textu a monografia tak skutočne predstavuje konzistentný celok, čo zvlášť oceňujem. O skutočnom prehľade autorov, dobrej zorientovanosti a preniknutiu do širšieho kontextu celej problematiky svedčí aj fakt, že v zozname použitej literatúry nájdeme viac než 350 relevantných odborných a vedeckých zdrojov, množstvo aktuálnych štúdií s prevahou zahraničných autorov.

Čo sa týka štruktúry monografie, po úvodnom *Predslove* nasleduje prvá kapitola, ktorá predstavuje akési „terminologické entrée“, kde sú operacionalizované základné a kľúčové pojmy. Autor sa tak pokúsil odpovedať na základnú otázku – *Čo sú to nepodložené presvedčenia a prečo im ľudia veria?* Nasleduje akási „psychologická sonda“ do duše človeka, ktorý podlieha „nezmyslom“ a nepodloženým presvedčeniam či informáciám. Autori tak vysvetľujú mechanizmus sebatvrdzovania ako dôležitý (a často určujúci) faktor pri viere v určité (dez)informácie. Tretia kapitola približuje konšpirátorov a konšpiračné teórie, čo je v súvislosti s problematikou viery v nepodlože-

né informácie a nezmysly pomerne zásadná téma. Nasleduje štvrtá kapitola jedného z editorov Mareka Jurkoviča, ktorý približuje inklináciu k nepodloženým presvedčeniam cez optiku kultúrnej identity, kognitívnych omylov a v neposlednom rade strachu, resp. Úzkosti. V závere ponúka v piatich bodoch konkrétne odporúčania, ktoré ako sám upozorňuje, treba naďalej výskumne overovať, avšak pre ich praktickú užitočnosť a inšpiratívnosť sú určite prínosné. Piata kapitola operacionalizuje pojem misinformácie a dáva ich do súvislosti s dezinformáciami, čím autor opäť prispieva ku komplexnejšiemu porozumeniu celej problematiky. V závere (s. 128) stručne odpovedá na otázku, *prečo vôbec bojovať s misinformáciami*, čo má opäť praktický charakter. Nasleduje šiesta kapitola, ktorá nesie názov *Prečo trollovia trollujú?* Autor Dušan Ondrušek v nej približuje fenomén „trollovania“ v súvislosti s komunikáciou v online prostredí sociálnych sietí. Ponúka tiež prehľadovo výňatok štyroch typov trollov v rámci typológie trollov, čo je zvlášť zaujímavé a výstižné. Siedma kapitola polemicky odpovedá na otázku *Iracionalita alebo kultúrna odlišnosť?*, čím autor Ivan Brezina prináša interkultúrne konzekvencie do výskumu (nepodložených) presvedčení. Nasleduje kapitola, ktorá upozorňuje na dôležitosť kritické-

ho myslenia pri redukcii nepodložených presvedčení, čo opäť svedčí o prepojení výskumných a vedeckých poznatkov s praktickým využitím, čo je zvlášť oceneniahodné. Na kritické myslenie nadväzuje pripomienka, že netreba zabúdať ani na tzv. vedecké myslenie, ktoré zastrešuje najmä schopnosť vyhodnocovať dôkazy a posudzovať, nakoľko sú presvedčivou podporou určitej teórie, resp. akých chýb sa pri takomto vyhodnocovaní dopúšťame (s. 215). Problematiku kritického a vedeckého myslenia uzatvára desiatka kapitola, ktorá približuje proces utvárania – akejsi genézy týchto dvoch spôsobov myslenia. Predposledná kapitola s názvom *Zákernosti posudzovania rizika a pravdepodobnosti* môže po prvom prečítaní na prvý pohľad pôsobiť trochu okrajovo, akoby vytrhnutá z kontextu. Treba však dodať, že opäť pripomína váhu kognitívnych omylov a využívania pravdepodobnosti pri posudzovaní nepodložených informácií, ktoré v niektorých prípadoch skutočne veľkým dielom prispievajú k ťažko zvrátiteľným rozhodnutiam a „prešľapom“, takže opodstatnenosť a logika zaradenia tejto témy v rámci jedenástej kapitoly je na mieste. Veľmi dôstojným tematickým uzavrúťím celej monografie je posledná dvanásť kapitola, ktorá upozorňuje na tendenciu uprednostňovania

prítomnosti a zľavovania budúcnosti v procesoch rozhodovania pri dosahovaní určitých cieľov. Snáď by sa žiadalo len rekapitulujúcim, zhrňujúcim spôsobom pripomenúť všetky dôležité tézy spracované v rámci dvanástich kapitol, ktoré by v akomsi „záverečnom doslove“ pomohli čitateľovi opäť si pripomenúť a usporiadať množstvo poznatkov, myšlienok či otázok, ktoré mohol text celej monografie podnietiť. Snáď možno takýto „otvorený koniec“ vnímať, ako potrebu ďalšieho bádania, skúmania a v neposlednom rade osvety v problematike viery a presvedčení v nepodložené informácie, dezinformácie a všetko čo s tým súvisí. Koniec koncov, čas ukázal, že myšlienky, poznatky a podložené informácie v tejto monografii poukazujú na to, čo naberá na váhe, intenzite a naliehavosti naprieč jednotlivými kultúrami po celom svete.

Autor:

PhDr. Peter Kusý, PhD.

Katedra pedagogických štúdií
Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave

e-mail: peterkusy7@gmail.com